



Czenczer Orsolya

Pandémia – Paradigmaváltás a büntetés- végrehajtásban Nemzetközi kitekintés és a magyarországi jó gyakorlatok bemutatása

**Pandemic – a shift of paradigm in the prison service
International perspective and presentation of Hungarian best practices**

Absztrakt

A koronavírus-világjárvány különleges kihívás elé állította a szabadságelvonással foglalkozó intézményeket. Az Európa Tanács, az EuroPris (The European Organisation of Prison and Correctional Services) és más nemzetközi szervezetek is állást foglaltak a szabadságuktól megfosztott személyek – a koronavírus-világjárvánnyal kapcsolatos – kezelési elveiről, illetve a büntetés-végrehajtási intézetek működési rendjéről. A magyar büntetés-végrehajtás gyorsan, hatékonyan és eredményesen intézkedett a járvány megjelenésekor. A sikeres védekezés eredményeként nem alakultak ki komolyabb gócpontok, tömeges megbetegedések. A bevezetett intézkedések, eljárásrendek és a sikeresen végrehajtott – az Operatív Törzs által koordinált – feladatellátás biztosította, hogy az intézetek, intézmények esetében a legszigorúbb elvárásoknak is megfelelő módon kerüljön megakadályozásra a járvány terjedése. Egy ilyen méretű világjárvány fejlődési lehetőségként történő felfogása magában hordozza a megújulás potenciális esélyét a büntetés-végrehajtás néhány szakterületén, valamint számos jogintézményében. Az európai börtönök között a magyar büntetés-végrehajtási szervezet koronavírus elleni védekezése a legsikeresebbek közé tartozott, a szervezet a járványügyi védekezésben önállóan, a polgári egészségügyi intézményektől függetlenül volt képes kialakítani és kezelni a saját koronavírus mintavételi rendszerét.

Kulcsszavak: pandémia, büntetés-végrehajtás, nemzetközi kitekintés, paradigmaváltás

Abstract

The coronavirus pandemic posed an exceptional challenge to the national prison services all over the world. The Council of Europe, EuroPris and other international organizations have also expressed their position on the principles of treatment of people convicted to deprivation of freedom concerning the COVID pandemic, as well as the rules for operation of prisons. The Hungarian Prison Service has acted quickly, efficiently and effectively when the epidemic broke out. As a result of the successful protection, no serious virus outbreaks or mass illnesses happened. The introduced measures, procedures and the successful implementation of the tasks coordinated by the Operational Body ensured the prevention of the spread of the epidemic in the prisons and other penitentiary institutions in accordance with even the strictest expectations. Seeing a pandemic of this significance as an opportunity for progress carries the potential for renewal in some areas of penitentiary as well as in many legal institutions. Among the European prisons, the coronavirus protection of the Hungarian Prison Service was one of the most successful, during the epidemiological control the organization was able to develop and manage its own coronavirus sampling system independently from the civilian health care institutions.

Keywords: pandemic, penitentiary, international outlook, paradigm shift

Bevezető gondolatok

2020. január 30-án az Egészségügyi Világszervezet (WHO) főigazgatója a Nemzetközi Egészségügyi Szabályzat alapján a SARS-CoV-2 betegséget nemzetközi aggodalomra okot adó közegészségügyi vészhelyzetnek nyilvánította. Nem sokkal ezután – a Kínán kívüli esetek számának gyors növekedése miatt – a WHO főigazgatója 2020. március 11-én bejelentette, hogy a járványt pandémiának lehet tekinteni. Ettől a naptól kezdve az addig ismert hétköznapi jelentősen megváltoztak, mind a szabad társadalomban, mind pedig börtöneinkben.

A COVID-19-járvány következtében a nemzeti büntetés-végrehajtási szervezetekre (továbbiakban: bv. szervezet) jelentős nyomás nehezedett annak érdekében, hogy korlátozzák a vírus zárt börtönkörnyezetre gyakorolt hatását. Az Európa Tanács (a továbbiakban: ET) tagországainak bv. szervezetei a vírus terjedésének megakadályozására hihetetlen gyorsasággal reagáltak, és hoztak megelőző és kezelő intézkedéseket. A koronavírus-járvány hírére a fogvatartott vagy szabadságukban korlátozott személyek jogait védő különböző nemzetközi szereplők (is) azonnal reagáltak. Az ET és társszervei célja az volt, hogy az

információk és a bevált gyakorlatok (best practice) cseréjének elősegítésével támogassák a tagállamok börtönökben uralkodó helyzet kezelésére irányuló válaszlépéseit. Így történt és történik mind a mai napig, hogy az ET szervei: a Kínzást és az Embertelen vagy Megalázó Bánásmódot, vagy Büntetést Megelőzni Hivatott Európai Bizottság (a továbbiakban: CPT), az Emberi Jogi Biztos, valamint az Európai Börtönügyi Együtműködési Tanácsának munkacsoportja (PC-CP WG) saját nyilatkozatain keresztül áll ki a pandémiában is alapvetőnek számító emberi jogok védelme mellett. Továbbá számos társszerv, például az Innovative Prison Systems (IPS), (Apóstolo, Martins & das Neves, 2021), az ENSZ kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés megelőzésével foglalkozó albizottsága (SPT)¹, az Association for the Prevention of Torture (APT) információs platformja², Penal Reform International (PRI) rendszeres kiadványai (URL3), a WHO Európai Regionális Irodája ideiglenes iránymutatásai (URL4), az EuroPris és nem utolsósorban az európai nem-kormányzati szervezetek hálózata, a European Prison Observatory (EPO – Európai Börtönmegfigyelő Központ) (URL5) információs hálózata, interaktív pandémiás térképe és jelentései mind-mind hozzájárultak ahhoz, hogy az ET tagországainak büntetés-végrehajtási szervezetei a lehető leghatékonyabban és leghumánusabban tudják kezelni a fogvatartotti közösségeket a pandémia idején (The Statement of the Council of Europe Commissioner for Human Rights, 2020).

Jelen tanulmány a terjedelmi korlátok figyelembevételével kívánja bemutatni az ET börtönüggyel foglalkozó bizottságainak és ellenőrző szerveinek intézkedéseit, illetve a hozzájuk szorosan kapcsolódó nemzetközi szervezetek nyilatkozatait, megállapításait és következtetéseit a koronavírus-helyzet kezelését illetően, valamint mindezen nyilatkozatok tükrében párhuzamot vonni a magyar intézkedések tartalmi és időbeli bevezetésével.

Az ET – a március 11-i pandémiás helyzet kihirdetését követő napokban – börtönüggyel is foglalkozó bizottságai és szakértői azonnal „csatasorba” álltak, és elkezdődött a segítő és támogató célú nyilatkozatok és ajánlások megfogalmazása.

2020. április 7-én az ET főtárgya meghirdette „*A demokrácia, a jogállamiság és az emberi jogok tiszteletben tartása a COVID–19 egészségügyi válság keretében*” elnevezésű *Eszköztár a tagállamok részére* nyilatkozatát.³ A főtárgya

-
- 1 SPT: Advice on compulsory quarantine for Coronavirus-COVID–19; Advice of the Subcommittee to States parties and national preventive mechanisms relating to the coronavirus disease pandemic (URL1).
 - 2 APT: szövetség a kínzás megelőzéséért egy olyan információs platformot hozott létre, amely a szabadságelvonással és a COVID–19-cel kapcsolatos adatokat összesíti és rendszerezi (URL2).
 - 3 Toolkit for member States “*Respecting democracy, rule of law and human rights in the framework of the COVID–19 sanitary crisis*” (Doc. SG/Inf(2020)11 of 7 April 2020).

szerint, „*ha a vírus sok életet és minden mást is elpusztít, nem engedhetjük, hogy tönkre tegye alapvető értékeinket és szabad társadalmainkat*” (SG/Inf, 2020). Az eszköztárt kívánták biztosítékként használni arra, hogy a tagállamok járvány idején hozott intézkedései arányosak maradjanak a helyzet veszélyességével, valamint időben csak addig tartsanak, amíg annak szükségessége fennáll. A dokumentum négy kulcsterületre összpontosít: az Emberi Jogok Európai Egyezményétől való eltérések értelmezésére veszélyhelyzet esetén; a jogállamiság és a demokratikus elvek tiszteletben tartására a veszélyhelyzet alatt, ideértve a veszélyhelyzeti intézkedések körének és időtartamának korlátozását; továbbá az alapvető emberi jogok biztosítására, ideértve a véleménynyilvánítás szabadságát, a magánélet védelmét, az adatvédelmet és a veszélyeztetett, kiszolgáltatott csoportok megóvását a diszkriminációtól, valamint az oktatáshoz való jogot. És végezetül az utolsó kulcsterület a bűnözéssel szembeni védelem és a bűncselekmények áldozatainak védelme, különös tekintettel a nemi (identitás) alapú erőszakra.

CPT elvárások – Magyar megoldások

Mindeközben az ET – a szabadságukban korlátozott személyek jogaival foglalkozó – szakértői bizottságai fáradhatatlanul dolgoztak az érintett kör helyzetével kapcsolatos ajánlások megfogalmazásán. Így történt, hogy az ET-ből elsőként a CPT adott ki nyilatkozatot a szabadságuktól megfosztott személyek koronavírus-világjárvánnyal kapcsolatos kezelési alapelveiről.⁴ A nyilatkozatban a CPT a COVID-19 elleni hatékony lépések szükségességének elismerése mellett figyelmeztette a tagállamokat a kínzás, valamint az embertelen és megalázó bánásmód teljes tilalmára. A nyilatkozat szerint semmilyen védelmi intézkedés nem eredményezheti a szabadságuktól megfosztott személyek embertelen vagy megalázó kezelését. Ennek megfelelően a nyilatkozat tartalmazza azon felhívást, miszerint a világjárvány elleni harcról szóló WHO és a nemzetközi irányelvekkel összhangban álló nemzeti közegészségügyi és klinikai protokollokat tiszteletben kell tartani, és teljes mértékben végre kell hajtani a fogvatartási helyeken (Council of Europe, 2020). Ugyanakkor meg kell erősíteni a személyi állományt, azaz szakszerű támogatást, egészségügyi és biztonsági védelmet és kiképzést kell adni nekik, hogy képesek legyenek ellátni a feladatukat a fogvatartási helyeken.

4 The CPT „*Statement of principles relating to the treatment of persons deprived of their liberty in the context of the coronavirus disease (COVID-19) pandemic*” (Doc. CPT/Inf(2020)13 of 20 March 2020).

A CPT a járványügyi helyzet kapcsán arra is felhívta a figyelmet, hogy minden – a COVID-19 terjedését megelőző – fogvatartottal szembeni korlátozó intézkedésnek jogi alappal kell rendelkeznie, figyelembe véve a fokozatosság és időszerűség elvét, valamint tiszteletben kell tartania az emberi méltóságot (The CPT, 2020). Kiemelten fontos, hogy a fogvatartott személyeket mindenre kiterjedően tájékoztatni kell az ilyen jellegű intézkedésekről, olyan nyelven, amit megértenek. Rendelkezett továbbá a speciális igényű fogvatartottak helyzetéről is, kiemelve, hogy különös figyelmet kell fordítani a sérülékeny és az egyéb kockázati csoportok igényeire, mint például a már fennálló alapterettséggel rendelkező és az idősebb személyekre. Ez többek között azt jelenti, hogy rendszeresen tesztelni kell őket, valamint indokolt esetben biztosítani kell az intenzív ellátásukat.

A CPT nyilatkozata szerint ebben az időszakban a fogvatartottaknak fokozott pszichológiai támogatást kell nyújtani. Izoláció esetén vagy karanténba helyezéskor a vírussal fertőzött, vagy annak gyanújában álló személy részére biztosítani kell a mindennapos, értelmes emberi kapcsolatot. A nyilatkozat elfogadhatónak tartja a nem létszükségletű fogvatartotti programok felfüggesztését, de a fogvatartottak alapvető jogait a világjárvány alatt is tiszteletben kell tartani. Ez különösen vonatkozik a megfelelő személyi higiénia fenntartására és a mindennapos, szabad levegőn való tartózkodásra. Mindemellett a külvilággal való kapcsolattartás – így például a látogatások – korlátozását ellensúlyozni kell az alternatív kommunikációs eszközökkel.

A büntető igazságszolgáltatás további területeit érintő javaslatokat is tartalmaz a nyilatkozat, miszerint, az érintett hatóságoknak törekedniük kell arra, hogy a szabadságelvonás helyett más lehetőségeket válasszanak. A CPT álláspontja szerint ez a megközelítés létszükséglet, főleg túltelíttség esetén. Továbbá a hatóságoknak törekedni kell a letartóztatás alternatíváinak kiterjedtebb alkalmazására, a büntetések átváltoztatására, a korábbi szabadításra és a próbára bocsátásra. A büntetőeljárás alapvető eljárási garanciáit továbbra is akadálytalanul biztosítani kell. Ugyanígy, a független monitorozások végrehajtását a tagállamoknak továbbra is biztosítaniuk kell, ezért felszólította az államokat, hogy a monitorozó szervek a fogvatartási helyekre akadálytalanul beléphessenek, ide értve azokat a személyeket és helyiségeket is, akik és amelyek vesztegzár vagy más elkülönítés alatt álltak.⁵

5 A március 20-án kiadott nyilatkozat után egy nyomonkövető (follow-up) nyilatkozat került kiadásra 2020. július 9-én, amelyben a CPT kiemelten köszönte a tagállamok konstruktív és részletekre is kiterjedő együttműködését.

Jelen tanulmány formai keretei rendhagyóak. A szerző azt vizsgálta, hogy az egyes nemzetközi szervek által kibocsátott ajánlások és a magyar bv. szervezet által elrendelt intézkedések mennyire voltak összhangban, illetve az időszereőség tekintetében mennyire sikerült azokat a lehető leggyorsabban megvalósítani. Ezen vizsgálat leglátványosabb és a terjedelmi korlátokat is tiszteletben tartó megoldása a nemzetközi javaslatok megfogalmazása, majd azt követően dönt betűtípussal a magyar megoldások prezentálása.

CPT elvárás: a WHO irányelveket, valamint a nemzetközi irányelvekkel összhangban álló nemzeti közegészségügyi és klinikai irányelveket tiszteletben kell tartani

A magyar büntetés-végrehajtási szervezet a koronavírus kapcsán hét nagyszabású intézkedési tervet készített. Ezen intézkedési tervekre a Nemzeti Népegészségügyi Központ (továbbiakban: NNK) koronavírus-járvány esetére kihirdetett intézkedései és eljárásrendjei irányadóak. Az NNK intézkedések teljes összhangban voltak/vannak a WHO irányelvekkel.

CPT elvárás: Meg kell erősíteni a személyi állományt, azaz szakszerű támogatást, egészségügyi és biztonsági védelmet és kiképzést kell adni nekik, hogy képesek legyenek ellátni feladatukat a fogvatartási helyeken

A 2020. március 06-án kelt BVOP I. Intézkedési Terv a koronavírus-járvánnyal összefüggő feladatok végrehajtására részletezi, hogy tájékoztattuk a teljes személyi állományt, hogy amennyiben otthonában láz vagy heveny felső légúti betegség tüneteit tapasztalja magán, telefonon vegye fel a kapcsolatot a házi orvosával. Az orvos által elrendelt intézkedésekről előljáróját haladéktalanul telefonon tájékoztassa. A bv. szerv területén belül a személyi állomány esetében felmerült koronavírus-fertőzés gyanúja esetén az elkülönítésről azonnal gondoskodtunk. A szolgálatot teljesítő személyi állományi tag, illetve a bv. szerv területén tartózkodó polgári személy állapotromlása esetén az érintett elkülönítéséről azonnal gondoskodtunk. A nem egészségügyi dolgozóknak a fertőző gyanús személlyel történő fizikai érintkezését és egy légtérben tartózkodását minimálisra csökkentettük. A biztonsági tiszt a fentiekről haladéktalanul értesítette az állományilletékes parancsnokot. Vezetői jelenlét keretében – a téves információk terjedésének megakadályozása és a helyes eljárások alkalmazása érdekében – eligazították a mindenkori szolgálatban lévő személyi állományt, felhívták a figyelmet a fertőzés elkerülésének módozataira, továbbá a bevezetett vagy bevezetni kívánt intézkedésekre és az azokkal kapcsolatos feladatokra.

CPT elvárás: Minden, a COVID–19 terjedését megelőző fogvatartottal szembeni korlátozó intézkedésnek jogi alappal kell rendelkeznie, figyelembe véve a fokozatosság és időszerűség elvét, valamint tiszteletben kell tartania az emberi méltóságot

Minden bevezetett intézkedés a magyar bv. szerv legfelső vezetője által került elfogadásra, valamint belső jogszabályban lett rögzítve. Ezen korlátozó intézkedések a hatályban levő veszélyhelyzetről szóló törvény értelmében és annak szellemiségében kerültek megfogalmazásra, illetve azok szükségességének mértékéig és idejéig maradtak hatályban.

CPT elvárás: A fogvatartott személyeket mindenre kiterjedően tájékoztatni kell a pandémiával kapcsolatos intézkedésekről, olyan nyelven, amit megértenek

A 2020. március 06-án kelt BVOP I. Intézkedési Terv a koronavírus-járvánnyal összefüggő feladatok végrehajtására részletezi, hogy intézkedtünk a fogvatartottak szükséges mértékű, rendszeres tájékoztatásáról, melynek során felhasználtuk a zárt láncú televízió rendszert és a faliújságokat. A fogvatartottak tájékoztatása során kitértünk arra, hogy a látogatófogadások végrehajtása terén a járványügyi helyzetre figyelemmel korlátozások kerülhetnek elrendelésre. Aktualitás és igény szerint csoportos foglalkozásokat tartottunk a témával összefüggésben.

A 2020. március 15-én kelt BVOP II. Intézkedési Terv a koronavírus-járvánnyal összefüggő feladatok végrehajtására részletezi, hogy egyéni és kiscsoportos foglalkozások útján intézkedtünk a fogvatartottak szükséges mértékű, folyamatos, érzékenyítő jellegű tájékoztatásáról, melynek az általánosan alkalmazandó érintkezési szabályok mellett ki kellett terjednie arra, hogy a tünetek észlelése esetén a jelentési és jelzési kötelezettségnek eleget kell tenni. A tájékoztatás során kitértünk arra, hogy a járványügyi helyzetre figyelemmel a fogvatartottak további intézkedésig végrehajtási fokozattól, nemtől és rezsimkategóriába sorolástól függetlenül, havonta egy alkalommal, alkalmanként legalább harminc, legfeljebb hatvan percen fogadhatnak látogatót oly módon, hogy a fogvatartottak és a kapcsolattartók között testi kontaktusra, érintkezésre nem kerülhet sor. A családi látogatófogadást mellőzték, a látogatás végrehajtására elsősorban úgynevezett plexis látogatófogadás volt engedélyezhető, melynek kialakítását felülvizsgálták, a cseppfertőzés magas kockázata miatt az áthalláshoz technikai eszközt (telefonkészülék) biztosítottak. A fogvatartottak egyidejűleg legfeljebb két fő kapcsolattartót fogadhattak, érzékenyítésük során kitértek arra, hogy preventív célzattal, saját és hozzátartozók egészségének megóvása érdekében ne kezdeményezzék gyermekkorú, 60

év feletti, illetve tartósan vagy aktuálisan beteg hozzátartozó látogatófogadását. A helyzetre tekintettel megváltozott szabályok miatt elmaradt látogatófogadások a későbbiekben pótlásra kerültek. A BVOP Kommunikációs Főosztálya a fogvatartottak egységes, mindenre kiterjedő tájékoztatása érdekében tájékoztató elektronikus anyagot készített és juttatott el valamennyi bv. szerv részére.

A pandémia erősödésével a látogatófogadások felfüggesztésre kerültek, cserébe viszont a fogvatartottak részére Skype-os kapcsolattartás biztosítására került sor (részleteket lásd a további pontokban).

CPT elvárás: Biztosítani kell a fogvatartottak intenzív (orvosi) ellátását

A 2020. március 06-án kelt BVOP I. Intézkedési Terv a koronavírus-járvánnyal összefüggő feladatok végrehajtására részletezi, hogy amennyiben a bv. szerv területén elkülönített fogvatartottnál koronavírus-fertőzés igazolódik (pozitív laboreredmény), a területileg illetékes kormányhivatalt haladéktalanul értesíteni kell a járványügyi vizsgálat megkezdése céljából, és gondoskodni szükséges a fogvatartott Dél-pesti Centrumkórház – Országos Hematológiai és Infektológiai Intézetbe vagy az NNK eljárásrend változása esetén az ott meghatározott egészségügyi intézménybe őrzéssel történő kiszállításáról.

CPT elvárás: A külvilággal való kapcsolattartást, így például a látogatások korlátozását ellensúlyozni kell az alternatív kommunikációs eszközökkel

A magyar büntetés-végrehajtási kódex szabályozza, hogy az elítélt rezsimbe tartozásától függetlenül igénybe vehet elektronikus kapcsolattartási formákat, azaz a fogvatartott kezdeményezhet telefonhívást, ha pedig ehhez szükséges letéti pénzzel nem rendelkezik, kérelmére, egyedi intézkedés alapján a bv. intézet a telefonálás díjának költségeit átvállalhatja, illetve havonta több alkalommal is fogadhat és küldhet csomagot. Továbbá Skype-alkalmazáson keresztül internetalapú videóhívásokat indíthat és fogadhat a szabályzó által meghatározott mértékben.

A 2020. március 06-án kelt BVOP I. Intézkedési Terv a koronavírus-járvánnyal összefüggő feladatok végrehajtására részletezi, hogy a járványügyi zárlat esetén az érintett fogvatartottak kapcsolattartását levelezés, telefon, Skype-kapcsolat útján kell biztosítani. Szükség esetén levélpapírt, borítékot, bélyeget térítés nélkül biztosítottunk a fogvatartottak részére. A Skype-kapcsolattartáshoz nélkülözhetetlen technikai eszközök, illetve a telefonáláshoz szükség szerint biztosítandó helyettesítő készülékek rendelkezésre állásának, megfelelőségének vizsgálata, illetve az esetlegesen szükséges beszerzések végrehajtása érdekében felmérést végeztünk, indokolt esetben gondoskodtunk

az eszközök beszerzéséről, pótlásáról. Továbbá az ideiglenes intézetelhagyások engedélyezését és a korábban engedélyezett – de még meg nem kezdett – ügyek végrehajtását felfüggesztettük. Az ebben érintett fogvatartottak részére soron kívül elrendeltünk egyéni, illetve csoportos foglalkozást, melyben a megfelelő érzékenységgel tájékoztattuk őket arról, hogy a jogintézmény ideiglenesen, járványügyi megelőző érdekből kerül felfüggesztésre, és az engedélyezett kérelmek – amennyiben azok indoka továbbra is fennáll – utólag pótlásra kerültek.

A 2020. március 15-én kelt BVOP II. Intézkedési Terv a koronavírus-járvánnyal összefüggő feladatok végrehajtására részletezi, hogy a kapcsolattartás lehetőségének elősegítése érdekében az egyes végrehajtási fokozatokon és rezsimkategóriákon belül a fogvatartottak részére meghatározott telefonálási időtartam egységesen 15 perc időtartammal megnövelésre került. Azon fogvatartottak részére, akik nem rendelkeznek fogvatartotti mobiltelefonnal, kérelmükre, egyedi elbírálás alapján havi 3x5 perc időtartamban a bv. szervezet költségére kell biztosítani a telefonálás lehetőségét, helyettesítő készülék vagy közösségi telefon útján. A járványügyi helyzetre tekintettel az elítéltek és egyéb jogcímen fogvatartottak kérelme esetén a kapcsolattartók részéről havonta két db, webshopfelületen rendelt csomag engedélyezhető. Ennek technikai feltételeinek rendelkezésre állásáról valamennyi bv. szerv vezetője tájékoztatást kapott, azt követően a kapcsolattartók tájékoztatása érdekében a fogvatartottak útján a szükséges intézkedések kerültek végrehajtásra.

CPT elvárás: A reintegrációs őrizet és a szabadságelvonás helyett más alternatív lehetőségek bevezetése

A 2020. március 06-án kelt BVOP I. Intézkedési Terv a koronavírus-járvánnyal összefüggő feladatok végrehajtására részletezi, hogy a reintegrációs őrizet hatálya alá helyezés érdekében előterjesztett kérelmek esetében, a fogvatartottat dokumentált formában tájékoztatni szükséges a koronavírus-járvány esetleges elterjedtségének státuszáról, továbbá nyilatkoztatni kell a kérelem fenntartásáról.

A 2020. március 15-én kelt BVOP II. Intézkedési Terv a koronavírus-járvánnyal összefüggő feladatok végrehajtására részletezi, hogy amennyiben a bv. szerv területén elkülönített fogvatartottnál koronavírus-fertőzés igazolódik (pozitív laboreredmény), a területileg illetékes kormányhivatalt haladéktalanul értesíteni kell a járványügyi vizsgálat megkezdése céljából, ezt követően a hatóság rendelkezése szerint kell eljárni. Amennyiben a fogvatartott egészségügyi ellátása nem a Büntetés-végrehajtás Központi Kórházában történik, úgy soron kívül vizsgálni kell az egészségügyi okból történő büntetés-félbeszakítást, a letartóztatás

megszüntetését (a rendelkezési jogkör gyakorlójával való egyidejű egyeztetése mellett), illetve az ellenőrzéssel történő kihelyezés lehetőségét.

CPT elvárás: A büntetőeljárás alapvető eljárási biztosítékait továbbra is akadálytalanul biztosítani kell

A 2020. március 06-án kelt BVOP I. Intézkedési Terv a koronavírus-járvánnyal összefüggő feladatok végrehajtására részletezi, hogy a Skype-alkalmazáson keresztül történő kapcsolattartás tekintetében a védőkkel való kapcsolattartás folyamatosan biztosított volt. A távtárgyalások végpontjainak terheléscsökkentése érdekében, és a fogvatartottak bv. intézetekből történő, bírósági tárgyalásokra és rendőrségi meghallgatásokra történő kiszállításának csökkentése céljából, tárgyalóhelyiségek kerültek kialakításra, illetve a már meglévőket használatba vették.

CPT elvárás: A független monitorozások végrehajtását a tagállamoknak továbbra is biztosítaniuk kell

A független monitorozások folyamatosak voltak a magyar büntetés-végrehajtási intézetekben. 2020-ban csak az OPCAT hét büntetés-végrehajtási intézetben tett látogatást és fogalmazott meg javaslatokat, illetve találta megfelelőnek a szervezet járványügyi intézkedéseit. 2021-ben pedig – a tanulmány lezárásának időpontjáig – nyolc büntetés-végrehajtási intézetben került sor OPCAT látogatásra.

CPT ajánlás: a túlszűfolttség megszüntetéséhez kapcsolódó intézkedések

Egy külön tanulmány tudná részleteiben ismertetni a magyar büntetés-végrehajtási szervezet erőfeszítéseit a túlszűfolttség megszüntetése érdekében. Összességében 2020 augusztusa óta a magyar büntetés-végrehajtási intézetekben elhelyezett fogvatartotti létszám nem érte el a 100%-os telítettséget.

A PC-CP javaslatok – magyar intézkedések

A CPT, az Emberi Jogok Biztosa és az ET főtitkára nyilatkozatát követően az ET Börtönügyi Együttműködés Bizottsága (továbbiakban: PC-CP)⁶ is nyilatkozatot bocsátott ki.

6 Council of Penological Co-operation (számos fordítást használ a magyar szakirodalom e bizottság magyar megfelelőjeként: Börtönügyi Együttműködési Bizottság, Büntetésstudományi Együttműködési Bizottság, Penológiai Együttműködési Bizottság/Tanács stb). Jelen tanulmány írója a Börtönügyi Együttműködési Bizottság fordítást preferálja.

Fontos megjegyezni, hogy az ET-ben a fogvatartottak és a szabadságukban korlátozott személyek humánus kezelésének elveit, a személyi állomány szerepének, valamint a hatékony és modern börtönirányítási módszereknek a képviselését a Bűnözési Problémák Európai Bizottsága (CDPC)⁷ és a PC-CP végzi. Ez a két testület teremti meg a nemzetközi együttműködés lehetőségét, és a munkavégzéshez szükséges szakmai és technikai háttérrel az ET Alapszabályzatának keretein belül és a Miniszteri Bizottság ellenőrzése mellett (Vokó, 2010). A PC-CP 2020. április 17-én, majd ezt követően még két alkalommal nyomon követő nyilatkozatot tett, mellyel a fogvatartásban levő személyek fizikai és mentális egészsége, valamint a kapcsolattartás tekintetében igyekezett útmutatást adni. Az elkülönítés negatív hatásaira hívta fel a figyelmet, és az azok enyhítését szolgáló eszközöket vette számba, illetve gyakorlati ajánlásokat fogalmazott meg a vírus terjedésének meggátolása érdekében.

Az első nyilatkozat⁸ tulajdonképpen egy közös állásfoglalás volt, amelyet a PC-CP a Börtön- és Büntetés-végrehajtási Szolgálatok Európai Szervezetével (EuroPris) és a Pártfogó Felügyelői Szolgálatok Európai Szövetségével (CEP⁹) közösen adott ki. Ennek keretében a három testület felhívta a figyelmet az ET elmúlt napokban kiadott nyilatkozataira és ajánlásaira, valamint azokra a normákra és gyakorlatokra, amelyek segíthetik a bv. intézeteket, intézményeket és a pártfogói szolgálatokat a koronavírus-járvány kezelésében a jogállamiság és az emberi jogok elvének tiszteletben tartása mellett. A nyilatkozat tételesen sorolja, hogy a tagállamok bv. intézetei a járványügyi korlátozásokat és azok szükségességéig történő fenntartását milyen szempontok szerint vezessék be. E körben kerülnek megfogalmazásra olyan alapelvek, miszerint a bv. intézetekben hasonló minőségű orvosi és egészségügyi ellátást kell biztosítani, mint a szabad társadalom többi résztvevője számára. Ezen az alapelven konkrét javaslatokat is megfogalmaztak, mint például, hogy minden egyes fogvatartottat a befogadási eljárás részeként orvosi vizsgálat alá kell vonni, figyelembe véve az orvosi titoktartás követelményeit, abból a célból, hogy – *inter alia* – fellelhető legyen bárminemű betegsége, beleértve a kezelhető fertőző betegségeket is. Egy fertőző fogvatartott elkülönítése azonban csak és kizárólag akkor jogos, amennyiben ez az elkülönítés a szabad társadalomban is indokolt egészségügyi okból történik. Egészséges fogvatartottak elkülönítése, izolálása csakis akkor jogos, ha a saját egészségi állapotuk veszélyeztetettsége okán – különös tekintettel, ha immunrendszeri gyengeség áll fenn – ez elkerülhetetlen. Kiemelten

7 European Committee on Crime Problems (Committee of Ministers, 2020).

8 COVID-19 related statement by the members of the Council for Penological Co-operation Working Group (2020. április 17.).

9 CEP: Confederation of European Probation.

kell kezelni azon fogvatartottakat, akik súlyos mozgássérültek, időskorúak vagy végstádiumú betegségben szenvednek, esetükben meg kell vizsgálni az egészségügyi okból történő kegyelem vagy a korábbi szabadítás lehetőségét. Hasonlóan különös odafigyelést igényelnek a magánelzárás fegyelmi fenyítést töltő fogvatartottak, számukra az elkülönítés tartama alatt az egészségügyi személyzet részéről napi vizsgálat, és szükség esetén azonnali ellátás biztosítása kötelező.

A nyilatkozat kiemeli, hogy a látogatás és egyéb – járványügyi okból korlátozásra kényszerülő – kapcsolattartási forma korlátozható, de a kötelező minimumot biztosítani kell, a személyi állomáynak gondoskodni kell arról, hogy a fogvatartottnak megfelelő szintű kapcsolata legyen a külvilággal. A kapcsolattartás tekintetében, amennyiben a fogvatartott megsérül, súlyosan megbetegszik vagy kórházi ellátást igényel – kivéve, ha a fogvatartott írásban nyilatkozik arról, hogy kifejezetten nem kéri –, haladéktalanul értesíteni kell a hozzátartozóját (házastársát, élettársát vagy a legközelebbi hozzátartozóját). Szabadítás esetén pedig a fogvatartottat egészségügyi vizsgálat alá kell vetni, s különös figyelmet kell szentelni az esetleges továbbiakban kezelésre szoruló mentális vagy fizikai betegségeinek. Fertőző betegség esetén a bv. intézet felveszi a kapcsolatot a kinti egészségügyi intézménnyel, a fogvatartott betegségének és elkülönítésének folytatása érdekében, a szabadulása után is.

A közös állásfoglalás keretében a PC-CP, az EuroPris és a CEP felhívta a tagországok figyelmét arra is, hogy minden fogvatartott, azok hozzátartozója, és a személyi állomány részére szóban, de lehetőség szerint írásban is biztosítani kell a járványügyi helyzettel vagy az ahhoz kapcsolódó intézkedésekkel összefüggő, megfelelő tájékoztatást. Gyakori kérdések cím alatt javasolt a tagországok bv. szervezeteinek weblapjára tájékoztató információkat kihelyezni, valamint segélyvonalat működtetni a fogvatartottak hozzátartozóinak tájékoztatása érdekében.¹⁰ Szintén kiemelten kezelték, hogy a befogadás és a szabadítás alkalmával javasolt a fogvatartottnak egyszemélyes elhelyezést biztosítani, amit lehetőség szerint nyilván a többi fogvatartott esetén is szem előtt kell tartani és biztosítani javallott. A fogvatartottak megőrzésre átszállítása egyik intézetből a másikba csak akkor lehetséges, ha biztonsági vagy egyéb alapos okból ez szükségzerű.

A PC-CP a fogvatartotti reintegráció tekintetében szintén konkrét javaslatokat fogalmazott meg. E szerint azokban a bv. intézetekben, ahol a látogatófogadás kapcsolattartási forma korlátozásra került, az adott intézet biztosítson ingyenes

10 2020 márciusának végén az EuroPris levelezőcsoportot hozott létre, amelyben szakértők (2021. augusztusi adat: összesen 84 szakértő) vesznek részt, és megosztják egymással a beérkező válaszok és kérdések napi frissítéseit.

telefonálási lehetőséget vagy videóhívást a fogvatartottak részére. Azokban az országokban, ahol a fogvatartotti munkáltatás leállításra került, ott a fogvatartottak részére jövedelemkiesés-kompenzációt javasolt bevezetni. Azokban a bv. intézetekben, ahol a rekreációs és sporttevékenységek felfüggesztésre kerültek, javasolt azokat olyan televíziós vagy egyéb elektronikai szórakoztatási eszközökkel helyettesíteni, amelyeket zárkán kívül lehet biztosítani a távolságtartás betartásával. Azon fogvatartottak részére pedig, akik az oktatás során már záróvizsgákra készülnek vagy egy-egy szakképzés befejezésére, amennyiben lehetséges, online kell biztosítani a tanulmányok folytatását. Fokozottan igaz ez a fiatalok fogvatartottak esetében.

A CEP szerint a járványügyi korlátozások okán – amennyiben a pártfogó felügyelő nem látogathatja az intézetet – biztosítani kell, hogy a veszélyeztetett fogvatartottak esetében – kivételesen – a börtönben dolgozó pártfogó lássa el a külsős kollegája feladatait. Azokban a bv. intézetekben, ahol meghatározott típusú látogatás engedélyezett (ügyvédi beszélő, pártfogó felügyelői látogatás vagy fiatalok esetében családi konzultáció), ott a távolságtartás és a védőfelszerelések használata kötelező. A nyilatkozat továbbá számos ponton részletezi a pártfogó felügyelők részére tett javaslatait.

A nyilatkozat kitér részletesen arra is, hogy amennyiben a bv. intézetben nem biztosított a koronavírus-tesztelés, úgy szükség esetén a fogvatartottakat ki kell kísérni egy külső egészségügyi intézménybe tesztelési céllal. Fertőtlenítő és egyéb egészségügyi berendezés biztosítása az intézetekben, valamint a személyi állomány kapcsán maszk, kesztyű és egyéb védőfelszerelés – szükség szerinti – viselése kötelező. Ugyancsak érdemesnek tartják a fogvatartottak, a látogatók és az állomány testhőmérsékletét napi rendszerességgel ellenőrizni. A járvány terjedésének minimálisra szorítása érdekében a nyilatkozat javaslatot tartalmaz arra vonatkozóan is, hogy a személyi állomány szolgálat-szervezését műszakokba kellene rendezni és az egymást váltó műszakokban dolgozók ne kerüljenek közvetlen kontaktba egymással, illetve a szolgáltatásokat javasolt lerövidíteni. Mindezek mellett erősen ajánlott a személyi állomány részére pszichológiai vagy egyéb tanácsadás biztosítása. Zárógondolatként pedig felhívja a figyelmét az érintett feleknek, hogy a pandémia okán számos tagország sürgősségi intézkedéseket vezetett be a börtönök túlszűfoltóságának csökkentése érdekében, illetve a szankciók kiszabása körében preferálták – az arra alkalmas elítéltek esetében – az alternatív szankciók alkalmazását.

2020 szeptemberében a PC-CP munkacsoportja online konferencia keretében elemezte a járvány kitörése óta eltelt fél év börtönügyre vonatkozó hatását, illetve a CPT és az EuroPris látogatásainak megállapításait. A konferencia

zárásaként szeptember 28-án egy nyomon követő – follow-up – nyilatkozatot¹¹ bocsátott ki, amelyben – tekintettel arra, hogy már látni lehetett, hogy a járvány hosszú távon jelen lesz a tagországok életében – kulcsfontosságú alapelveket és ajánlásokat fogalmazott meg a vírushelyzet hosszabb távú hatásainak kezelése érdekében. A nyomon követő nyilatkozatban a munkacsoport felszólította a tagországok releváns hatóságait, hogy készítsenek – ha eddig nem tették meg – a pandémia elleni küzdelem során szerzett tapasztalatok alapján intézkedési és válságkezelő terveket, amelyek segíteni fogják őket a jövőben esetlegesen előforduló hasonló helyzetek kezelésében. Továbbá ezen tervekben térjenek ki a személyi állomány megfelelő speciális képzésére és felkészítésére, felelősök kijelölésére, és a döntéshozatali eljárások folyamatainak leírására. Fontosnak tartja a munkacsoport egy stratégia kidolgozását, amely a médiával való kapcsolattartást, illetve a közkapcsolatok vonatkozásában megfelelő szintű, átlátható és naprakész információk átadását biztosítja a krízishelyzetről. Nem sokkal a nyomon követő nyilatkozat után, 2020. október 14-én a PC-CP újra kiadta a nyilatkozat átdolgozott változatát.¹² Ebben a kiadásban egyetlen ajánlást módosítottak – a 14. számút –, amely a befogadási eljárás során újonnan befogadott, valamint a szabadítási eljárásban részt vevő, hamarosan szabaduló fogvatartott elkülönítését tartalmazta mint kifejezetten és csakis a járványügyi helyzet miatt szükséges intézkedést, és hangsúlyozta, hogy csupán addig tartható fenn, amíg annak szükségessége fennáll. A CPT elvárásai kapcsán alkalmazott megoldás alapján a PC-CP, az EuroPris és a CEP ajánlásait, valamint a magyar bv. szerv intézkedéseit vettem górcső alá. Az ajánlások 2020. április 17-én és ezt követően kerültek megfogalmazásra. A magyar „válaszok” sokkal korábban születtek, mint ahogy az az idézett intézkedési tervek kiadási dátumaiból kitűnik.

PC-CP/EuroPris/CEP ajánlás: A befogadási eljárás részeként speciális eljárást kell lefolytatni, a fertőző fogvatartott elkülönítése azonban csak és kizárólag akkor jogos, amennyiben ez az elkülönítés a szabad társadalomban is indokolt egészségügyi okból történik

A 2020. március 06-án kelt BVOP I. Intézkedési Terv a koronavírus-járvánnyal összefüggő feladatok végrehajtására részletezi, hogy amennyiben fogvatartott esetében felmerül a fertőzőség gyanúja vagy utazási anamnézise a fertőződésre ad lehetőséget, ebben az esetben az úgynevezett csekklista felvétele

11 Follow-up COVID-19 related Statement by the Council For Penological Co-operation working group. PC-CP (2020) 10./28.09.2020.

12 Follow.up COVID-19 related Statement by the Council For Penological Co-operation working group. PC-CP (2020) 10./14.10.2020.

szükséges. Ha a csekklista felvétele alapján a fertőzés gyanúja igazolódik, akkor a fogvatartott azonnali elkülönítése szükséges. Ebben az esetben a fogvatartottat szájaszk viselésére köteleztük. A bekövetkezett eseményről az állományilletékes parancsnokot haladéktalanul értesítik. Az egészségügyi ellátó személyzet (amennyiben szolgálatot nem teljesít, úgy berendeléséről azonnal intézkedni szükséges) a rendelkezésre bocsátott mintavételi eszközök segítségével végezte el az elkülönített fogvatartott szakma szabályainak megfelelő mintavételét. A minta vizsgálati eredményének megérkezéséig az elkülönítést fenn kellett tartani. A bv. intézetbe történő befogadások során az önként bevonuló, illetve az elővezetett fogvatartottakat – a befogadástól kezdődően 14 napig – a már jelenlévő fogvatartottaktól – az elhelyezés, a mozgás és a napirendi pontok végrehajtása során egyaránt – elkülönítették életkor, nem, illetve dohányzási szokások figyelembevételével, a végrehajtási fokozattól függetlenül. Az elkülönítést oly módon hajtották végre, hogy az érintett fogvatartott elhelyezése a többiektől külön, fizikálisan is elzártan valósuljon meg. A 72 órán belül befogadottak esetén lehetőség volt egy zárkában elhelyezni a fogvatartottakat, az elkülönítési szempontokat ilyen esetben a kórteremben, a betegszobában és a fertőző elkülönítőben történő szabályozásnak megfelelően alkalmazták.

A 2020. március 15-én kelt BVOP II. Intézkedési Terv a koronavírus-járvánnyal összefüggő feladatok végrehajtására részletezi, hogy amennyiben a bv. szerv területén elkülönített fogvatartottnál koronavírus-fertőzés igazolódik (pozitív laboreredmény), a területileg illetékes kormányhivatalt haladéktalanul értesíteni kell a járványügyi vizsgálat megkezdése céljából, ezt követően a hatóság rendelkezése szerint kell eljárni. Így is tettünk minden alkalommal. Amennyiben a fogvatartott egészségügyi ellátása nem a Büntetés-végrehajtás Központi Kórházában történt, úgy soron kívül vizsgáltuk az egészségügyi okból történő büntetés-félbeszakítás, a letartóztatás megszüntetése (a rendelkezési jogkör gyakorlójával való egyidejű egyeztetése mellett), illetve az ellenőrzéssel történő kihelyezés lehetőségét.

PC-CP/EuroPris/CEP ajánlás: Ha a fogvatartott megbetegszik vagy kórházi ellátást igényel, akkor haladéktalanul értesíteni kell a hozzátartozóját (házastársát, élettársát vagy a legközelebbi hozzátartozóját)

A 2020. március 06-án kelt BVOP I. Intézkedési Terv a koronavírus-járvánnyal összefüggő feladatok végrehajtására részletezi, hogy a kapcsolattartók tájékoztatását a fogvatartottakon keresztül biztosítottuk, a járványügyi helyzetre tekintettel. A bv. szervezet központi és a bv. intézetek helyi weboldalain a szükséges tájékoztatásokat, adott esetben a korlátozásokról szóló információkat naprakészen megjelenítettük.

PC-CP/EuroPris/CEP ajánlás: Gyakori kérdések cím alatt javasolt a tagországok bv. szervezeteinek weblapjára tájékoztató információkat kihelyezni

A 2020. március 06-án kelt BVOP I. Intézkedési Terv a koronavírus-járvánnyal összefüggő feladatok végrehajtására részletezi, hogy tájékoztató plakátok készültek, fogvatartott közreműködésével rögzített videókat sugároztak a börtönökben elérhető zárt videónálazaton, és az országos központi honlap mellett valamennyi bv. intézet saját weboldalán folyamatosan tájékoztatta a külvilágot is, felhívva a figyelmet a megelőzés fontosságára, és tájékoztatva az érintetteket a meghozott védelmi intézkedésekről.

PC-CP/EuroPris/CEP ajánlás: Segélyvonalat működtetni a fogvatartottak hozzátartozóinak tájékoztatása érdekében

A 2020. március 15-én kelt BVOP II. Intézkedési Terv a koronavírus-járvánnyal összefüggő feladatok végrehajtására részletezi, hogy úgynevezett „call center” rendszert alakítottak ki a bv. intézetekben, amely naponta adott hiteles és naprakész információkat az aktuális járványügyi helyzet miatt bevezetett intézkedésekről a telefonon érdeklődők számára.

PC-CP/EuroPris/CEP ajánlás: Ingyenes telefonálási lehetőséget vagy videóhívást kell biztosítani a fogvatartottak részére

A 2020. március 15-én kelt BVOP II. Intézkedési Terv a koronavírus-járvánnyal összefüggő feladatok végrehajtására részletezi, hogy azon fogvatartottak részére, akik nem rendelkeznek fogvatartotti mobiltelefonnal, kérelmükre, egyedi elbírálás alapján havi 3x5 perc időtartamban a bv. szervezet költségére kell biztosítani a telefonálás lehetőségét, helyettesítő készülék vagy közösségi telefon útján. Minden fogvatartott részére biztosított az ingyenes Skype kommunikációs csatorna.

PC-CP/EuroPris/CEP ajánlás: Ahol a fogvatartotti munkáltatás leállításra került, ott a fogvatartottak részére jövedelemkieső kompenzációt szükséges biztosítani

A 2020. március 15-én kelt BVOP II. Intézkedési Terv a koronavírus-járvánnyal összefüggő feladatok végrehajtására részletezi, hogy megvizsgáltuk a fogvatartotti foglalkoztatás rendszerét abból a szempontból, hogy ha indokoltá válik,

a munkavégzés (ideértve a külső helyszínen történő munkáltatást is) – átmene-
tileg –, mely munkahelyeken, munkaterületeken (például állattartó telepek kivé-
telével) szüntethető be. A bv. gazdasági társaságokkal, külső partnerekkel kötött
szerződéseket és együttműködési megállapodásokat a fentiek érdekében felül-
vizsgálták, továbbá intézkedtek, hogy a bv. intézetben kívüli munkáltatás során
(amelyeket folytatni lehet), a fogvatartottak és a civil munkavállalók között ne
legyen fizikai kontaktus.

*PC-CP/EuroPris/CEP ajánlás: A bv. intézetekben, ahol a rekreációs és
sporttevékenységek felfüggesztésre kerültek, javasolt ezeket helyettesítő
televíziós vagy egyéb elektronikai szórakoztatási eszközzel helyettesíteni*

A 2020. március 15-én kelt BVOP II. Intézkedési Terv a koronavírus-járvánnyal
összefüggő feladatok végrehajtására részletezi, hogy 2x30, illetve 3x30 perces
kompetenciafejlesztő foglalkozásokat tartottunk, valamint az intézetek folya-
matosan vizsgálták a napirend szerinti, nagyobb fogvatartotti csoportokat é-
rintő programok – így kiemelten a szabadlevegőn tartózkodás, kiétkezés, mun-
káltatás – esetében a minél kisebb létszámú egységekben történő végrehajtást.
A szakterületi vezetők bevonásával vizsgálták felül a bv. intézetek napirendjét
és a fogvatartotti programokat.

*PC-CP/EuroPris/CEP ajánlás: Megvizsgálni a bv. pártfogók munkaterheinek
alakulását a járvány okozta korlátozásokban*

A 2020. március 15-én kelt BVOP II. Intézkedési Terv a koronavírus-járvánnyal
összefüggő feladatok végrehajtására részletezi, hogy a büntetés-végrehajtási
pártfogó felügyelők külső helyszínen történő ügyfelfogadásáról, továbbá a terü-
leti munkavégzés végrehajtásáról – beleértve a szakértői vélemények, pártfogó
felügyelői környezetanulmányok elkészítését is – a végrehajtást megelőzően
értesíteni kellett a pártfogolt tényleges tartózkodási helye szerint illetékes bv.
ügyészt, bv. bírót és rendőrkapitányságot annak érdekében, hogy a külső hely-
színen történő munkavégzés felfüggesztéséről rendelkezessen. A kapcsolat-
tartás minden esetben megvalósult, de ezt elsődlegesen technikai eszköz – te-
lefon, e-mail – útján biztosítottuk.

A pártfogó felügyelői vélemények és a környezetanulmányok – a reintegrá-
ciós őrizet jogintézménye kivételével – nem voltak elkészíthetők, illetve a kör-
nyezetanulmány és a lakóingatlan felmérése időpontjának egyeztetésekor a bv.
pártfogó felügyelő dokumentáltan tájékozódott arról, hogy a meglátogatandó csa-
ládban érintett-e valaki a koronavírussal kapcsolatos rizikófaktorokban (te-hát:

volt-e valakinek lázzal járó felső légúti megbetegedése, volt-e valaki a megelőző 14 napban külföldön, esetleg nincs-e valaki karanténban az otthonában). Amennyiben a nyilatkozat pozitív, tehát volt érintett személy, úgy oda védőfelszerelésben sem mehetett ki a bv. pártfogó felügyelő. Ez esetben a reintegrációs őrizetbe helyezési eljárást sem lehetett lefolytatni, az elítélt egészségének megőrzése érdekében. Amennyiben a nyilatkozat nemleges volt, a környezet-tanulmányt és felmérést el kellett végezni. A reintegrációs őrizetbe helyezettek esetében – annak lejárati napján – a távfelügyeleti eszköz átvételével összefüggésben a bv. pártfogó felügyelő köteles volt telefon útján tájékozódni arról, hogy a reintegrációs őrizetbe helyezett elítélt, vagy a vele életvitelszerűen együtt élő személyek közül érintett-e valaki a koronavírussal kapcsolatos rizikófaktorokban. Az elítélt pozitív nyilatkozata esetén a távfelügyeleti eszköz átvétele a bv. pártfogó felügyelő feladata volt, melyre ekkor kizárólag az elítélt részére kijelölt ingatlanban kerülhetett sor. A bv. pártfogó felügyelő ilyenkor köteles volt szájmaszkban és gumikesztyűben belépni az ingatlanba és a távfelügyeleti eszközt eltávolítani. A távfelügyeleti eszközt és tartozékait, valamint a jegyzőkönyvet a bv. intézet által rendelkezésére bocsátott, hermetikusan zárható dobozban kellett elhelyeznie. A feladat végrehajtása nem haladhatta meg a 10 percet. A zárt dobozt vissza kellett szállítania a bv. intézetbe, ahol az egészségügyi szakterület annak tartalmát soron kívül fertőtlenítette.

PC-CP/EuroPris/CEP ajánlás: A távolságtartás és a védőfelszerelések használata, illetve fertőtlenítő és egyéb egészségügyi berendezés biztosítása kötelező az intézetekben

A 2020. március 06-án kelt BVOP I. Intézkedési Terv a koronavírus-járvánnyal összefüggő feladatok végrehajtására részletezi, hogy a megelőzés érdekében minden intézetben széles spektrumú (vírusölő, baktériumölő, gombaölő hatású) bőr- és felületfertőtlenítő készítmény folyamatosan, 30 napra elegendő mennyiségben rendelkezésre állt. A megelőzés érdekében az intézet gondoskodott a felületek és eszközök (kényszerítő eszközök, bútorfelületek, padló felületek, szaniterek, kilincsek, közlekedés során rendszeresen megérintett rácsok) folyamatos fertőtlenítésének elrendeléséről, mely az eszközök vonatkozásában a használatot követően, a felületek esetében legalább napi két alkalommal történt meg. A bv. intézet egészségügyi szakterülete a fertőtlenítés módjáról oktatást tartott a kollégáknak. Az intézetek biztosították a személyi állomány és a fogvatartottak számára a napi többszöri higiénés kézmosás (szappanos, lehetőleg meleg, folyóvízes) lehetőségét. Az épületek, illetve az étkezésre kijelölt helyiségek bejáratánál és a személyi állomány pihenőhelyiségeiben biztosítva

volt a kézfertőtlenítés lehetősége. Gondoskodtunk a megfelelő higiénés eljárás menetéről szóló írásos tájékoztató kihelyezéséről is.

A napi és a heti szállítási feladatok befejezését követően gondoskodtunk a szállítójármű belső felületének, valamint a Budapesti Fegyház és Börtön szállítási részlegének fertőtlenítéséről. A pandémia súlyosbodásakor a körszállításokat le is állítottuk. A bv. szerv folyamatosan törekedett a védőfelszerelések beszerzésére, továbbá minden intézet ellenőrizte a rendelkezésre álló gyógyszerkészletek mennyiségét és összetételét, szükség esetén intézkedtek a készletek feltöltésére (az egészségügyi- orvostechikai és a sürgősségi eszközök működtetéséhez szükséges fogyóanyagok esetében is, például EKG papír, elemek, defibrillátor elektróda stb.).

A 2020. március 15-én kelt BVOP II. Intézkedési Terv a koronavírus-járvánnyal összefüggő feladatok végrehajtására részletezi, hogy a beszerzett érintésmentes hőmérőket a bv. szervek beléptetési pontjain kötelezően alkalmazni kell mindenkire, aki belép. Ha a 38 Celsius fok feletti testhőmérséklet észlelése vagy a csekklistában rögzítettek felvetették a fertőzés gyanúját, akkor az NNK protokollja szerint jártunk el, és az érintett belépését megtagadtuk, mely eljárást a felhívásra jelentkezők esetében is alkalmaztuk. A személyi állomány tagja esetében a szolgálatszervezés módosítására azonnal intézkedni kellett, a fogvatartás biztonságának fenntartása érdekében.

PC-CP/EuroPris/CEP ajánlás: a személyi állomány szolgálatszervezését műszakokba kellene rendezni, és az egymást váltó műszakokban dolgozók ne kerüljenek közvetlen kontaktba egymással, illetve a szolgáltatásokat javasolt lerövidíteni

A 2020. március 15-én kelt BVOP II. Intézkedési Terv a koronavírus-járvánnyal összefüggő feladatok végrehajtására részletezi a home office lehetőségét, azaz felülvizsgáltuk és beazonosítottuk azon szolgálati beosztásokat és munkaköröket, amelyekhez társuló tevékenységek otthoni munkavégzés keretében is elvégezhetők. Emellett felmértük az otthoni munkavégzéshez szükséges tárgyi, technikai és egyéb eszközök rendelkezésre állását is, valamint megvizsgáltuk, hogy a bv. szerv szervezeti elemei törvényes és rendeltetésszerű működésének fenntartása beosztásonként és munkakörönként mekkora minimális létszámmal (személyes jelenléthez kötött és otthoni munkavégzés megbontásban), és milyen feltételek mellett biztosítható.

PC-CP/EuroPris/CEP ajánlás: Javasolt a személyi állomány részére pszichológiai vagy egyéb tanácsadás biztosítása

A 2020. március 15-én kelt BVOP II. Intézkedési Terv a koronavírus-járvánnyal összefüggő feladatok végrehajtására részletezi, hogy a bv. szerv alapvető működésének biztosítása, továbbá a minimális biztonsági szint fenntartása érdekében személyesen, illetve szakterületi vezető útján – személyes kapcsolattartással – folyamatosan monitoroztuk a személyi állomány tagjainak hangulatát. Azon munkatársak esetében, akik a gyermekellátó és oktatási intézmények (bölcsőde, óvoda, általános iskola) ideiglenes bezárása miatt gyermekük felügyeletét nem tudták megoldani, ezért ideiglenesen vagy tartósan távollétre (szabadság, illetmény nélküli szabadság) kényszerültek, az érintettekkel folyamatosan kommunikálva vizsgáltuk meg az alternatív megoldások (mint például hétvégi szolgálatellátás, rövidített munkaidő, home office jellegű munkavégzés) alkalmazásának lehetőségét. A személyi állomány részére az intézeti és szervezeti pszichológusok nyújtottak támogatást.

PC-CP/EuroPris/CEP ajánlás: A személyi állomány megfelelő speciális képzésére és felkészítésére, felelősök kijelölésére és a döntéshozatali eljárások folyamatainak leírására vonatkozó lépések

A 2020. március 06-án kelt BVOP I. Intézkedési Terv a koronavírus-járvánnyal összefüggő feladatok végrehajtására részletezi, hogy kijelölésre került – minden intézetben – olyan kontaktszemély, aki közegészségügyi, járványügyi szempontból kapcsolatot tartott a területileg illetékes járási és megyei kormányhivatal népegészségügyi osztályával, valamint a városi orvosi ügyelettel és a mentőszolgálat helyi szervével. Minden intézetben intézkedtek a helyi szintű, a védekezéshez szükséges összetételű Operatív Törzs felállításáról. A járványügyi zárlat esetében a fogvatartottak ellátásának biztosítására meghatározták azon személyi kört, akinek a bv. intézet jogszerű és szakszerű működtetése szempontjából elengedhetetlen a beléptetése. A döntésről tájékoztatták az érintett társszerveket, képviselőket, együttműködő gazdasági szereplőket.

PC-CP/EuroPris/CEP ajánlás: Stratégia kidolgozása, amely a médiával való kapcsolattartást, illetve a közkapcsolatok vonatkozásában megfelelő szintű, átlátható és naprakész információk átadását biztosítja a krízishelyzetről

A 2020. március 15-én kelt BVOP II. Intézkedési Terv a koronavírus-járvánnyal összefüggő feladatok végrehajtására részletezi, hogy amennyiben a koronavi-

russal kapcsolatban újságírói megkeresés érkezik a bv. szervhez, azt azonnal továbbítják a BVOP Kommunikációs Főosztály részére. A további ügyintézés, az újságírónak történő válaszadás központilag történik. A veszélyhelyzet fennállásáig a bv. szerv intézetén belüli sajtónyilvános eseményt, bűnmegelőzési vagy egyéb célú intézetlátogatást nem szervezhetett. A fogvatartottakkal kizárólag Skype-kapcsolat igénybevételeivel történt interjúkészítés, illetve sajtónyilvános szereplés, a BVOP Kommunikációs Főosztály engedélyével. A koronavírus-járvánnyal kapcsolatos aktualitásokat mindig megjelenítettük a BVOP bejáratánál elhelyezett tájékoztató monitorokon.

PC-CP/EuroPris/CEP ajánlás: Kapcsolattartás és együttműködés a társszervekkel a járvány idején

A 2020. március 06-án kelt BVOP I. Intézkedési Terv a koronavírus-járvánnyal összefüggő feladatok végrehajtására részletezi, hogy kapcsolatot tartottunk a területileg illetékes igazságügyi és társ rendvédelmi szervekkel (például ügyészség, bíróság, rendőrség) a fogvatartottak előállításának mellőzése és videókonferencia végponton keresztül történő távtárgyalás, távmeghallgatás végrehajtása érdekében. Továbbá a kormányhivatalok számára a járványügyi vizsgálat lefolytatásához teljes szintű együttműködést biztosítottunk, a kormányhivatal által meghozott járványügyi intézkedéseket (bv. szerv területére történő ki- és belépés korlátozása, fertőtlenítés elrendelése, kontaktkutatás lefolytatása) pedig végrehajtottuk. Az Egészségügyi Főosztály vezetője mint kontaktszemély – a BM tisztifőorvoson keresztül – kapcsolatot tartott az Országos Tisztiorvosi Hivatallal, szükség esetén az orvosi ügyeleti szolgálattal és az Országos Mentőszolgálattal.

PC-CP/EuroPris/CEP ajánlás: A fogvatartottak hangulatának monitorozása és intézkedések meghozatala

A 2020. március 15-én kelt BVOP II. Intézkedési Terv a koronavírus-járvánnyal összefüggő feladatok végrehajtására részletezi, hogy a fogvatartottak támogatása céljából kötelező a reintegrációs tiszti jelenlét fokozása, a fogvatartottak hangulatának folyamatos figyelemmel kísérésének és tájékoztatásának erősítése érdekében. A reintegrációs tisztek esetében kiemelten kezeltük azt, hogy beosztásuktól eltérő, más jellegű szolgálati feladatok ellátására ne kerüljenek beosztásra. Az intézetek a fogvatartottak lelki gondozása, börtönpasztorációja, missziós tevékenysége kapcsán – helyi megállapodás alapján együttműködő – külső egyházi és civil személyekkel egyeztettek annak érdekében, hogy

a személyes jelenléttel történő tevékenységet mellőzzék, annak pótlására lehetőség szerint küldjenek be írásos anyagokat, DVD-felvételeket, hangfelvételeket, melyek a börtönlelkészek útján eljuttatásra kerülnek a fogvatartottak részére. Az oktatási és képző intézményekkel való egyeztetést követően a képzés jellegétől függetlenül megvizsgálták a tanórák és foglalkozások digitális úton történő megtartásának, valamint – az oktatás támogatása érdekében – a fogvatartott(ak) szakköri jelleggel, korrepetitor feladatkörben történő foglalkoztatásának lehetőségét is. Felmérték az intézetek a fogvatartottak tartós elhelyezésére szolgáló zárkák, lakóhelyiségek televíziókészülékkel való ellátottságát. Azon tartós elhelyezésre szolgáló zárkák, lakóhelyiségek vonatkozásában, ahol nem állt rendelkezésre televíziókészülék, intézkedtek bv. intézeti tulajdonú televíziókészülék beszerzésére, biztosítására. A járványidőszakban a zárt láncú televízió rendszer által adott lehetőségek – a szabadidő hasznos eltöltésén túl kiemelten hozzájárultak a fogvatartottak tájékoztatásához, de adott esetben a rendszer az oktatási célokra is felhasználható volt. A fogvatartottak kérelmének egyedi elbírálása mellett – engedélyezés esetén – a kondicionálóterem használatát térítésmentesen biztosítottuk oly módon, hogy abban egy időben legfeljebb öt fogvatartott tartózkodhatott. A kondicionálóteremben rendszeresített sporteszközök fertőtlenítését valamennyi használat után végrehajtottuk.

Záró gondolatok

A magyar bv. szervezet vezetője, dr. Tóth Tamás országos parancsnok egy tanulmányában úgy fogalmazott, hogy *„a jövőt illetően igen nagy kihívás bármiféle prognózist felvázolni azzal kapcsolatban, hogy milyen további intézkedésekre lesz szükség. Az igen valószínű, hogy a jelenlegi, jórészt kényszer szülte struktúra kellően rugalmas ahhoz, hogy a helyzet súlyosabbra fordulása, váratlan esemény vagy probléma esetén képes legyen a jelenlegi két, jól elkülöníthető csatorna működtetésére, így – ha a hagyományosnak mondható, organikus fejlődésben nem is bízhatunk – annak fenntartása kellő felügyelet és ráfordítás mellett biztosítható marad”* (Tóth, 2020).

Míg tavaly márciusban a pandémia okozta helyzet a legnagyobb kihívást, és a kontinens bv. szervezetei által korábban nem ismert minőségű, mennyiségű és intenzitású változást hozta, addig mára már a lehetőség kiváltságát is magában rejti. Lehetőséget a teljes büntetés-végrehajtási rendszer újragondolására, a kapcsolattartás színességére, az online oktatás és fejlesztés megoldásaira, a reintegrációs programok és lehetőségek eredményességének felülvizsgálására. A pandémia tehát egy paradigmaváltás küszöbére sodorta a zárt intézeti

koncepciókat és jövőbeli terveket. A paradigmaváltás azonban magába foglalja a minőségi változás lehetőségét, azaz nem a több, hanem a jobb Európa(i) büntetés-végrehajtás megvalósítását.

Felhasznált irodalom

- Advice of the Subcommittee to States parties and national preventive mechanisms relating to the coronavirus disease pandemic (2020). *Advice on compulsory quarantine for Coronavirus-COVID-19*.
- Apóstolo, J., Martins, R. & das Neves, P. (2020). *COVID-19 Pandemic Responce – Basic Guide for Decision makers*. <https://rm.coe.int/covid19-ips-basic-guide-for-decision-makers-on-world-wide-practices-and/16809e0eba>
- Committee of Ministers (2020). *Recommendation Rec(2006)2-rev of the Committee of Ministers to member States on the European Prison Rules*. <https://rm.coe.int/09000016809ee581>
- Council of Europe (2020). *Respecting democracy, rule of law and human rights in the framework of the COVID-19 sanitary crisis*. Doc. SG/Inf(2020)11. <https://rm.coe.int/sg-inf-2020-11-respecting-democracy-rule-of-law-and-human-rights-in-th/16809e1f40>
- Follow.up (2020). *COVID-19 related Statement by the Council For Penological Co-operation working group*. PC-CP, 10./28.09.2020.
- Follow.up (2020). *COVID-19 related Statement by the Council For Penological Co-operation working group*. PC-CP, 10./14.10.2020.
- IASC Interim Guidance on COVID-19 (2020). *Focus on Persons Deprived of Their Liberty* (27th of March). WHO Regional Office for Europe.
- Kovács M. (2021). Járványhelyzettel kapcsolatos fogvatartási stratégiák bemutatása, a védekezéssel és megelőzéssel kapcsolatosan végrehajtott feladatok és jó gyakorlatok tükrében – tanulmány. In BVOP (Szerk.), *Kiemelten sikeres védekezés a koronavírus ellen - a büntetés-végrehajtási szervezet feladatai és jó gyakorlatai*. Belső pályázati anyag.
- The CPT (2020). *Statement of principles relating to the treatment of persons deprived of their liberty in the context of the coronavirus disease (COVID-19) pandemic*. Doc. CPT/Inf(2020)13 of 20 March 2020. <https://rm.coe.int/16809cfa4b>
- The Statement of the Council of Europe Commissioner for Human Rights (2020). *COVID-19 pandemic: urgent steps are needed to protect the rights of prisoners in Europe*. <https://www.coe.int/en/web/commissioner/-/covid-19-pandemic-urgent-steps-are-needed-to-protect-the-rights-of-prisoners-in-europe>
- Tóth T. (2020). A Büntetés-végrehajtási Szervezet sikeres védekezése a koronavírussal szemben. *Belügyi Szemle*, 68(10), 127-145. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2020.10.6>
- Vókó Gy. (2010). *Bűnelkövetők jogkorlátozása jogállamban*. Doktori értekezés. Magyar Tudományos Akadémia.

A cikkben található online hivatkozások

URL1: *Optional Protocol to the Convention Against Torture (Opcat)*. <https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/OPCAT/Pages/AdvicesToNPMS.aspx>

URL2: *COVID-19 and Persons Deprived of Liberty Information Hub*. <https://datastudio.google.com/u/0/reporting/c686bea7-3152-4dd2-b483-fce072f3ddbdf/page/UkoKB?s=pFDIZTbMi0M>

URL3: *Coronavirus: Healthcare and human rights of people in prison*. <https://www.penalreform.org/resource/coronavirus-healthcare-and-human-rights-of-people-in/>

URL4: *Preventing COVID-19 outbreak in prisons: a challenging but essential task for authorities*. <https://www.euro.who.int/en/health-topics/health-determinants/prisons-and-health/news/news/2020/3/preventing-covid-19-outbreak-in-prisons-a-challenging-but-essential-task-for-authorities>

URL5: *European Prison Observatory*. <http://www.prisonobservatory.org/>

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Czenczer O. (2021). Pandémia – Paradigmaváltás a büntetés-végrehajtásban. Nemzetközi kitekintés és a magyarországi jó gyakorlatok bemutatása. *Belügyi Szemle*, 69(S15), 12-35. <https://doi.org/10.38146/BSZ.SPEC.2021.5.1>